

عنوان مقاله

آداب سخن گفتن در برقراری روابط اجتماعی در قرآن کریم

نویسندگان

*مریم نجفی عضو هیات علمی پیام نور

مقدمه

زبان از آفریده های ظریف خداست. استفاده درست از آن موجب تعامل صحیح انسانها با یکدیگر و زمینه ساز سعادت اخروی می شود. قرآن کریم، گفتار و سخن نیکو را با صفاتی همچون لین، معروف، و... همراه می کند. اصلاح گفتار و اعمال را در کنار هم آورده است. قول نیک را در کنار اعمال عبادی مهم همچون یکتا پرستی، نیکی به والدین، برپایی نماز و زکات آورده است. (بقره، ۸۳) اینجاست که حدیث حضرت رسول (ص) مصداق می یابد که فرمود: «ایمان بنده استوار نشود تا دل او استوار شود و دل او استوار نشود تا زبان او استوار شود.» قرآن گفتار نیک به پدر و مادر را مقارن توحید خود قرار داده و فرزندان را از کوچکترین بی احترامی در کلام نسبت به آنها منع کرده است. (لقمان، ۱۴) درباره یتیمان بطور ویژه توصیه به گفتار خوب و مهربانانه می کند تا نیازمندی شخصیت کودک یتیم به عواطف و احساسات قلبی هم تأمین شود و می فرماید که بیان مطالب باید بلیغ و رسا و واضح باشد، (نساء، ۶۳) تا برای مخاطب قابل فهم باشد و جای بهانه گیری برای او باقی نگذارد، بویژه نسبت به منافقان که قلب بیماری دارند و همواره بدنبال تعابیر وارونه از آیات هستند. از مومنان می خواهد با صدای بلند سخن نگوید. (لقمان، ۱۹) چون صدای بلند از روی خشم بر سلامت روح و جسم گوینده و شنونده تأثیر منفی می گذارد. از زنان می خواهد با تعبیرات تحریک کننده توأم با ادا و اطوار مخصوص و لحن هوس انگیز سخن نگویند تا بیماردلان در آنها طمع نکنند، به هنگام گفتگو، جدی و بطور معمولی سخن بگویند. (احزاب، ۳۲) هنگامی انسانها یکدیگر را ملاقات می کنند سلام کنند، چون سلام موجب الفت بین قلوب می شود و کینه ها را از بین می برد. سلام در جواب سخنان جاهلانه کافران و یا نادانان برای ترک نزاع و نشان دادن بی اعتنائی بکار نیز می رود (قرآن، ۶۳) خداوند در قرآن سخنان خبیثی مانند دروغ گویی، مجادله باطل، سوگند دروغ، تمسخر و... را نکوهش می کند زیرا به آرامش و امنیت فرد و جامعه آسیب می زند. هدف دروغ گویان یا منافع مادی است، مانند: دست یافتن به غنایم (نساء، ۱۴۱) تمسخر بی احترامی به یکدیگر را در جامعه رواج می دهد و محبت را در دلها می میراند.

برای فهم گفتگوی مخاطب، دو مهارت عمده گوش دادن و دیگری همدلی لازم است. کافران به دلیل همراه نندادن قلبشان با پیامبر (ص) نمی توانستند به سخنان او گوش دهند و واقعیت سخنان پیامبر را درک نمی کردند. خودبینی و کم انگاشتن دیگران، دلیل دیگر ناتوانی در شنیدن بود. (بقره، ۱۳) زبان بدن جایگزین پیامهای کلامی می شود یا پیامهای کلامی را تقویت می کند یا در جهت خلاف و رد پیامهای کلامی عمل می کنند. قرآن برای زبان بدن توصیه هایی می کند که سبب موثر و مفید بودن زبان بدن می شود و عیبهای که از این طریق بر رابطه وارد می شود را متذکر می شود و از آن نهی می کند.

روش

در این مقاله با روش توصیفی و تحلیلی به بررسی آیات قرآن کریم درباره آداب سخن گفتن و ملزومات آن یعنی شنیدن و زبان بدن پرداختیم و در این باره سعی کردیم از تفاسیر قرآن و روایات در تحلیل مطالب کمک بگیریم و در برخی موارد از نظرات روانشناسی بهره بردیم

یافته ها و نتایج

خداوند در قرآن توصیه هایی درباره شیوه تکلم بیان کرده است که برای سلامت جامعه و اصلاح روابط اجتماعی لازم است. درباره محتوا و شیوه بیان و لحن کلام سفارش به سخن نیک و استوار و بلیغ می کند تا کارایی سخن در برقراری روابط صحیح به بهترین شکل ممکن باشد. اصلاح اعمال را به اصلاح گفتار پیوند داده است. از دروغ گویی، تمسخر و... نهی می کند چون موجب سلب اعتماد مردم به یکدیگر، حس خود برتر بینی و اختلاف و نفاق و بی محبتی بین مردم می شود. گوش دادن همراه با تفکر و تعقل و پرهیز از خودبزرگ بینی و تمسخر در حین شنیدن سخن دیگران را از عناصر مهم در ارتباطات اجتماعی می داند. زبان بدن را در تعامل مدنظر قرار می دهد و نکاتی را درباره آن می گوید.

بحث و نتیجه گیری

توصیه های قرآن درباره نحوه استفاده از سخن و ملزومات آن سبب تعامل قوی، مؤثر و مفید بین افراد می شود. شادی، احترام، اعتماد و درک متقابل را در جامعه رواج می دهد. عزت نفس همه افراد جامعه حفظ می شود. قدرت گوش دادن و فهم سخن را به عنوان یک عنصر جدایی ناپذیر ارتباط اجتماعی شرح می دهد. محدوده روابط زن و مرد نامحرم را مشخص و تبیین می کند. بطور کلی سند تعامل کلامی را برای یک جامعه فعال و سالم ترسیم می کند

منابع

- انصاریان، حسین، ۱۳۴۷، عرفان اسلامی: شرح جامع مصباح الشریعه و مفتاح الحقیقه، جلد ۱۰، چاپ اول، ناشر: انتشارات پیام آزادی.
فرهنگی، علی اکبر، ۱۳۷۲، ارتباطات انسانی، جلد اول، میانی، انتشارات موسسه خدمات فرهنگی رسا
مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۲، تفسیر نمونه، تهران، دار الکتب الاسلامیه.
موسوی همدانی، سید محمد باقر، ۱۳۷۴، تفسیر المیزان، ترجمه: سید محمدباقر موسوی همدانی، قم، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

